

Seija Huotari

Toimintamalli sosiaalisten taitojen tukemiseen
starttivalmennuksen keinoin yläkoulussa

Opinnäytetyö
Sosiaalialan koulutusohjelma

Marraskuu 2011

MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU

Mikkeli University of Applied Sciences

 <p>MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU Mikkeli University of Applied Sciences</p>		Opinnäytetyön päivämäärä	
Tekijä(t) Seija Huotari		Koulutusohjelma ja suuntautuminen Sosiaaliala	
Nimeke Toimintamalli sosiaalisten taitojen tukemiseen starttivalmennuksen keinoin yläkoulussa			
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyön tarkoitus on toimintamallin kehittäminen yläkouluikäisten oppilaiden sosiaalisten taitojen tukemiseen starttivalmennuksen keinoin. Toimintamalli muodostui yhdestätoista oppituntien aikana pidettävästä yhdestä kahteen tuntiin kestävästä toimintatuokiosta. Toimintatuokioiden teemat suunniteltiin työpajojen starttivalmennuksessa olleiden kolmen pojan haastattelujen pohjalta. Haastattelussa käytettiin teemahaastattelua, jossa teemoina olivat perhe ja lapsuus, peruskoulu-aika, starttivalmennus ja tulevaisuus.</p> <p>Toimintatuokioiden ensimmäisellä kerralla 7. luokan oppilaat vastasivat sosiometrian viiteentoista kysymykseen, joiden perusteella heidät jaettiin erilaisiin toimintaryhmiin oppituntien aikana. Toimintatuokioiden aiheita olivat minäkuvan vahvistaminen, toisen kunnioittaminen, ryhmässä toimiminen, muiden huomioiminen, terveet elämän tavat, omat voimavarat sekä tulevaisuus.</p> <p>Toimintatuokioiden viimeisellä kerralla oppilaat vastasivat samoihin sosiometrian viiteentoista kysymykseen kuin ensimmäisellä kerralla. Näitä vastauksia vertailtiin keskenään, jotta nähtäisiin, ovatko oppilaiden väliset suhteet muuttuneet johonkin suuntaan. Suurta muutosta näissä sosiaalisissa suhteissa ei tämän vertailun mukaan tapahtunut eikä kiusaaminenkaan luokassa poistunut. Luokan levottomuus oli hieman vähentynyt ja luokan ilmapiiri parantunut sinä aikana, kun toimintatuokioita järjestettiin, mutta mikä siihen vaikutti, on vaikea arvioida.</p> <p>Toimintatuokioita pidettiin kuitenkin sekä opettajien että oppilaiden palauteissa hyödyllisinä ja tuokioille toivottiin jatkoa 8. ja 9. luokilla.</p>			
Asiasanat (avainsanat) sosiaaliset taidot, sosiometria, oppilashuolto, syrjäytyminen			
Sivumäärä 27 + liitteet 10		Kieli Suomi	URN URN:
Huomautus (huomautukset liitteistä) Liite 1: Toimintamalli, Liite 2: Teemahaastattelu, Liite 3: Lupa haastatteluihin, Liite 4: Sosiometria Liite 5: Oppilaiden palaute, Liite 6: Opettajien palaute			
Ohjaavan opettajan nimi Kati Vapalahti		Opinnäytetyön toimeksiantaja	

 <p>MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU Mikkeli University of Applied Sciences</p>		Date of the bachelor's thesis
Author(s) Seija Huotari	Degree programme and option Social services	
Name of the bachelor's thesis The model of activity for secondary school pupils to improve their social skills		
Abstract <p>The aim of this thesis was to create a new model of activity for secondary school pupils to improve their social skills. At first I interviewed three young men who had been working in a workshop using this model. The themes of this interview were family and childhood, success in school, “start coaching activity” and future. The periods of activity took place during the school day and there were eleven of these lessons altogether.</p> <p>In the beginning of these periods of activity the pupils from the seventh grade answered to fifteen questions about social skills. Based on these answers the pupils were separated into small groups. The themes of the periods of activity were: self-image, respect of other pupils, co-operation in a group, taking account of other pupils, healthy living, one's own resources and future.</p> <p>In the end of these periods of activity the pupils answered the same questions as in the beginning. So I have been able to compare their answers and make conclusions if there were differences between the first and last enquiries. There weren't any big changes in social relationships, and there were no changes in bullying. The pupils were a bit more quiet during the lessons than before and the ambience had become better during the periods of activity. It's difficult to say what the reason for these changes was.</p> <p>The teachers and pupils of the school hoped that those periods of activity could continue in the eighth and ninth grade.</p>		
Subject headings, (keywords) social skills, sociogramm, student welfare, social exclusion		
Pages 27 + appendices 10	Language Finnish	URN URN:
Remarks, notes on appendices Appendice 1. The model of activity, Appendice 2. The interview, Appendice 3. The permission to interview, Appendice 4. The sociogramm, Appendice 5. The feedback of the pupils, Appendice 6. The feedback of the teachers		
Tutor Kati Vapalahti	Bachelor's thesis assigned by	

1 JOHDANTO	1
2 STARTTIVALMENNUS TYÖPAJATOIMINNAN MUOTONA	2
3 TAUSTAA JA PERUSTEITA TOIMINTATUOKIOILLE	4
3.1 Nuorisolaki	4
3.2 Syrjäytymisen ehkäisy	4
3.3 Yhtenäiskoulu	6
3.4 Oppilashuolto.....	6
3.5 Sosiaalinen nuorisotyö.....	7
3.6 Sosiaaliset taidot	8
4 TOIMINTAMALLIN KEHITTÄMINEN EHKÄISEVÄÄN TYÖHÖN	9
4.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimusongelmat.....	9
4.2 Menetelmät sekä haastattelujen ja sosiometrian toteutus	11
4.3 Toimintatuokioiden suunnittelu, toteutus ja arvioiminen.....	13
4.4 Aineiston analyysi	13
5 TULOKSET	14
5.1 Haastattelun tulokset.....	14
5.2 Sosiometrian tulokset.....	16
5.3 Oppilaiden palaute 7. luokan toimintatuokioista	19
5.4 Opettajien palaute 7. luokan toimintatuokioista	20
6 POHDINTA	21
LÄHTEET.....	25
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Nuorten syrjäytymisestä puhutaan ja kirjoitetaan paljon näinä päivinä. Helsingin Sanomien kuukausiliite (Malmberg, 6/2011) kertoo, että kaksikymppisistä nuorista miehistä 1250 elää kokonaan yhteiskunnan ulkopuolella. Tilastokeskuksen tutkija Pekka Myrskylä on etsinyt ”kadonneita” nuoria, jotka eivät ole työssä, armeijassa, koulutuksessa tai jotka eivät ole eläkkeellä eivätkä ole ilmoittautuneet työttömiksikään. Heidän joukossaan ei ole välivuotta viettäviä ylioppilaita, sillä mukaan luetaan vain peruskoulun käyneet. Vuonna 2008 sellaisia kaksikymmentävuotiaita miehiä oli kaikkiaan 1250. He ovat pudonneet kokonaan yhteiskunnan ja sen palveluiden ulkopuolelle. Heihin ei saada yhteyttä, heitä ei hyväksytä työnhakijoiksi, eikä heille makseta korvauksiakaan. Näiden ”kadonneiden” lisäksi oli 759 työtöntä, joilla on vain perusasteen koulutus. Heikin ovat suuressa syrjäytymisvaarassa tai jo syrjäytyneet. (Malmberg 2011, 33.)

Erilaisin toimenpitein pyritään ehkäisemään syrjäytymistä ja korjaamaan jo syntyneitä vahinkoja. Työpajoilla tapahtuva starttivalmennus on yksi näistä korjaavista toimenpiteistä. Valtiontalouden tarkastusviraston (2007, 7) mukaan yksi syrjäytynyt nuori maksaa yhteiskunnalle miljoona euroa ennen kuin täyttää 60 vuotta, puhumattakaan näiden nuorten ja heidän läheistensä inhimillisistä kärsimyksistä. Ennaltaehkäisevin toimenpitein siis säästyisi huomattavan suuri määrä euroja.

Nuoren elämään mahtuu erilaisia nivelvaiheita, esimerkiksi siirtyminen alakoulusta yläkouluun ja siitä eteenpäin toisen asteen opintoihin. Kun lapsi ja nuori näiden nivelvaiheiden aikana saa riittävästi tukea, oppimispolku jatkuu katkeamattomana eteenpäin. Yhteiskunta muuttuu erittäin nopeasti ja nähtäväksi jää pysyvä meidän mukana. Tärkeää onkin, että meidän lapsemme ja nuoremme otetaan mukaan tähän kehityksen kulkuun osallistamalla heitä ja tarjoamalla heille vaikutusmahdollisuuksia.

Paakkunainen (2004, 46) toteaa, että ”osallisuus ei ole automaattista, vaan se vaatii onnistuakseen järjestelmällistä tukea, jatkuvuutta ja dynaamisen vuorovaikutustekniikoiden soveltamista”. Uudet nuorten osallistumista edistävät projektit, kuten nuorisovaltuustot ja -parlamentit sekä lastenparlamentit, oppilaskuntien toiminnan kehittämiseen pyrkivät hankkeet tai internetissä toimivat keskustelu- ja aloitejärjestelmät asetuvat perinteisen nuorisotyön jatkeeksi. Ne tarjoavat konkreettisia tukimuotoja, joista

lapset ja nuoret löytävät puitteet yhteiskunnallisen kiinnostuksen kanavoimiseksi. (Horelli ym. 2004, 139.)

Opinnäytetyöni tarkoitus on mallintaa yläkoulun 7. luokkalaisille järjestettävät starttivalmennukselliset viikoittain tapahtuvat toimintatuokiot. (Liite 1.) Tuokioita järjestettiin eri opettajien tai eri oppiaineiden tunneilla koulupäivän aikana ja tunteja pitävät opettajat osallistuivat toimintatuokioiden ohjelmaan. Toimintatuokiot olivat 1-2 tuntia kestäviä kokonaisuuksia, joiden tavoitteena oli vahvistaa ryhmän yhteen kuuluvuutta, tukea hyvää vuorovaikutusta, opetella itsetuntemusta ja sosiaalisia taitoja sekä omien tunteiden tunnistamista ja luoda mielikuvia tulevaisuudesta. Halusin opinnäytetyössäni selvittää voidaanko negatiivinen kierre katkaista järjestämällä koulutuntien aikana starttivalmennustyyppistä toimintaa, toimintatuokioita ja samalla tukea yläkouluikäisiä oppilailta suoriutumaan peruskoulusta niin, että heidän koulutuspolkunsa jatkuu katkeamattomana? Oikealla tuella, oikeaan aikaan ja oikeassa paikassa starttivalmennustyyppisellä toiminnalla voisi olla ennalta ehkäisevä vaikutus joidenkin nuorten kohdalla.

Toimintamallin pohjaksi haastattelin erään eteläsavolaisen kunnan työpajan starttivalmennuksessa olleita kolmea valmentautujaa, jotka vastasivat teemahaastattelun kysymyksiin kolmen kuukauden starttijakson lopussa.

2 STARTTIVALMENNUS TYÖPAJATOIMINNAN MUOTONA

Työpajojen perustehtävä on muuttunut paljon 1990-luvulta lähtien. Nykyisin työpajat ovat työssä oppimisen paikkoja sekä yksilöllisten valmennus- ja kuntoutuspalveluiden tuottajia. Perinteisen työvalmennuksen rinnalle on syntynyt starttivalmennuksen yksilövalmennus ja kasvatuksellisuuteen liittyvät asiat ovat entisestään korostuneet. Työpajoilla tehtävän työn tavoitteet ovat nuorten elämän- ja arjenhallinnan tukeminen, osallisuuden vahvistaminen ja syrjäytymisen ehkäisy. (Komonen 2006, 428.)

Yhteiskunnallisista muutoksista johtuen nuorten integroituminen yhteiskuntaan, työhön ja muihin instituutioihin on muuttunut yhä monimutkaisemmaksi ja epävarmemmaksi prosessiksi ja suoraviivaiset siirtymät peruskoulusta jatkokoulutukseen ja edelleen työelämään ovat hajonneet katkonaisiksi poluiksi. Peruskoulun jälkeinen tulevai-

suuden suunnittelu, ammatinvalinta ja koulutukseen kiinnittyminen ovat vaikeutuneet. Nuorten syrjäytymiseen liittyvät ongelmat ja syrjäytymisvaaran uhka ovat myös selvästi lisääntyneet. (Komonen 2006, 430.)

Valtakunnallisen työpajayhdistyksen starttivalmennusverkosto kuvaa työpajojen starttivalmennusta ”matalan kynnyksen tavoitteelliseksi ja säännölliseksi toiminnaksi, joka on suunnattu syrjäytyneille tai syrjäytymisvaarassa oleville alle 29-vuotiaille nuorille.” Nämä nuoret tarvitsevat vahvaa kokonaisvaltaista ja moniammatillista tukea elämäntilanteensa selvittämiseen ja tulevaisuuden suunnitelmien tekemiseen (Valtakunnallinen työpajayhdistys). Komosen mukaan (2006, 434) työpajojen yhtenä tavoitteena on saada nuori omasta elämästään vastuun ottavaksi aktiiviseksi kansalaiseksi. Tähän tavoitteeseen pyritään sekä yksilöllisellä työllä että asiakaslähtöisyydellä. Starttivalmennuksessa päätavoite on siis nuoren oman elämänhallinnan taitojen ja valmiuksien lisääminen sekä voimaantumisen. (Koskela 2008,13).

Tyypillisen starttivalmennukseen tulevan nuoren aikuisen tilanne on seuraava: peruskoulu on käyty, hän on keskeyttänyt yhden tai useamman eriasteinen jatko-opinnot, hänellä on joitain työharjoitteluja tai -kokeiluja, mutta suurin osa niistä on jäänyt kesken (Koskela 2008, 13.) Näillä nuorilla saattaa olla eriasteinen riippuvuuksia, mielenterveysongelmia, oppimisvaikeuksia tai puutteita arjenhallinnassa. Kohderyhmään kuuluvat myös yksinäiset, eristäytyvät tai rikoksia tekevät nuoret. Monilla nuorilla on ongelmia useilla elämän osa-alueilla ja heidän luonnolliset verkostonsa toimivat puutteellisesti ja ovat lähes olemattomia. (Valtakunnallinen työpajayhdistys 2010.)

Starttivalmennuksen työote on tavoitteellista, kuntouttavaa sekä vahvuuksia ja mahdollisuuksia korostavaa. Valmennus räätälöidään jokaisen nuoren omien tarpeiden ja voimavarojen mukaan. Valmennukselle on ominaista yhteisöllisyys ja toiminnallisuus sekä ryhmäytyminen. Starttivalmennuksessa tuetaan nuorta löytämään omat voimavaransa ja tasapainon elämäänsä. Valmennus kiinnittää nuoren eteenpäin vievään ja tulevaisuuteen suuntaavaan toimintaan. Päämääränä ovat nuorelle tehtävät realistiset suunnitelmat, tavoitteiden asettaminen sekä kestävien ratkaisujen hakeminen. (Valtakunnallinen työpajayhdistys 2010.)

Työpaja, jossa itse työskentelin, on eteläsavolaisen kaupungin sivistystoimen liikunta- ja nuorisopalveluiden alainen sosiaalisen työllistämisen yksikkö. Työpaja työllistää

17–29 -vuotiaita nuoria vuosittain 120–150. ”Starttilaiset” ovat tulleet työpajoille työ- ja elinkeinotoimiston, sosiaalitoimen, työvoiman palvelukeskuksen, etsivän työn sekä oppilaitosten kautta. Toiminnan kohteena ovat nuoret, jotka tarvitsevat ohjausta ja neuvontaa sekä tukea arjenhallinnassa sekä koulutukseen ja työelämään hakeutumisessa. Suurin osa starttivalmennukseen tulevista nuorista on siis peruskoulun päättäneitä ammattikouluttamattomia tai ammattikoulutuksen keskeyttäneitä nuoria miehiä. Yksi syy opintojen keskeyttämiseen on ollut oppimis- ja keskittymisvaikeudet.

3 TAUSTAA JA PERUSTEITA TOIMINTATUOKIOILLE

3.1 Nuorisolaki

Kunnan nuorisotyöhön ja -politiikkaan kuuluvat nuorten kasvatuksellinen ohjaus, toimitilat ja harrastusmahdollisuudet, tieto- ja neuvontapalvelut, nuorisoyhdistyksien ja muiden nuorisoryhmien tuki, liikunnallinen, kulttuurinen, kansainvälinen ja monikulttuurinen nuorisotoiminta, nuorten ympäristökasvatus sekä tarvittaessa nuorten työpajapalvelut ja muut paikallisiin olosuhteisiin ja tarpeisiin sopivat toimintamuodot Nuorisolain (1.7.2010) 7§ mukaan. Tämän lain 2 §:ssä sosiaalisella vahvistamisella tarkoitetaan nuorille suunnattuja toimenpiteitä elämäntaitojen parantamiseksi ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi.

Tässä opinnäytetyössä pyrin kehittämään mallin, jolla voidaan yhdessä koulun henkilökunnan kanssa tukea yläkouluikäisten oppilaiden sosiaalisten- ja elämäntaitojen parantamista ja ehkäistä syrjäytymistä sekä antaa oppilaille kasvatuksellista ohjausta ja eväitä tulevaisuuden haasteiden kohtaamiseen.

3.2 Syrjäytymisen ehkäisy

Syrjäytymisen ehkäisy käsittää monia koulutukseen, asumiseen, perhepolitiikkaan, työllisyyteen, sosiaali- ja terveystalouteen sekä vapaa-aikaan liittyviä toimenpiteitä. Suomen kuntaliitto korostaa moniammattillisen yhteistyön tärkeyttä nuorten syrjäytymisen ehkäisyssä. Voimavarojen turvaamiseksi eri tahojen sitoutuminen ja poikkihallinnollinen yhteistyö on erittäin tärkeää, sillä ilman yhteistyötä ja verkostoitumista ei saavuteta yhteiskunnallisesti merkittäviä tuloksia. Nuorisotoimen työntekijät ovat mukana erilaisissa yhteistyöryhmissä kuten oppilashuoltotyöryhmissä, viranomaisverkostoissa ja nivelvaiheyhteistyössä. (Sjöholm, 2008.)

Teoksessa Peruskoulusta elämäkouluun Kuronen (2010) kirjoittaa, että on tärkeää paikantaa myös niitä tekijöitä, jotka auttavat yksilöitä ulos syrjäytymiskierteestä. Hänen mukaansa (2010, 51) koulutus ja oppiminen ovat nuorelle keskeinen mahdollisuus, koska kaikki elämäkokemukset voivat olla potentiaalisia oppimiskokemuksia ja myönteiset muutokset nuorten elämässä saattavat merkitä kehityksen käännekohtia.

Opetusministeriö myönsi tammikuussa 2006 määrärahaa koulupudokkaiden aktivointiin tähtäävän toiminnan kehittämiseen perusopetuksessa ja toisen asteen nivelvaiheessa vuosille 2006-2008. Hankkeen tavoitteena on tukea nuoria, jotka ovat vaarassa jäädä ilman peruskoulun päättötodistusta ja ehkäistä ongelmia puuttamalla niihin jo varhaisessa vaiheessa. Hankkeen tarkoituksena on myös kehittää perusopetuksen toimintatapoja ja opetusmenetelmiä niin, että ne vastaavat nykyistä paremmin lasten ja nuorten yksilöllisiin tarpeisiin. (Opetusministeriö, 2006.)

Eräässä eteläsavolaisen kunnan ylläpitämässä perusopetuksen erityiskoulussa on ollut Jopo -hanke vuosien 2007–2009 aikana. Osana opetussuunnitelman kehittämistä koulussa kehitettiin aktiivisesti menetelmiä, joiden avulla kyettiin tukemaan oppilaiden oppimaan oppimista, elinikäisen oppimisen ja täysivaltaisen yhteiskunnan jäsenyyden toteutumista. Hankkeen avulla etsittiin erityisesti sellaisia toimintatapoja ja opetusmenetelmiä, joiden avulla vahvistettiin nuoren itsetuntemusta ja valmiuksia kohdata tulevaisuuden haasteita, kuten siirtymistä jatko-opintoihin. Oppimisen perustana oli toiminnallisuus, tehtävien mielekkyys ja haasteellisuus. Omakohtaisten elämysten ja toiminnan avulla oppilas sai onnistumisen kokemuksia

Hankkeen aikana suunniteltiin ja toteutettiin yhteistyömalleja, joilla tuettiin nuorten koulun keskeyttämisen ehkäisyä sekä jatkokoulutukseen siirtymistä. Esimerkiksi nuorisotyöntekijän asiantuntemus suuntautui sekä aktiiviseen toimintaan että uusien toimintamallien suunnitteluun koulun opetushenkilöstön kanssa. Toiminnallisina elementteinä korostuivatkin tekemällä oppiminen ja oppilaan kokonaisvaltainen oppiminen. Oppilaan näkökulmasta opetuksen toiminnallistamisen avulla pystyttiin tukemaan oppilaan hyvän koulumotivaation ja itsetunnon vahvistamista. Tämä ehkäisi koulusta putoamista sekä antoi eväitä puuttua havaittuihin ongelmiin riittävän varhain. (Jousta-va perusopetus Vanamon koulussa.)

3.3 Yhtenäiskoulu

Opinnäytetyöhöni liittyvät toimintatuokioiden pidettiin erään eteläsavolaisen yhtenäiskoulun 7. luokalle. Yhtenäiskoulupedagogiikan mukaan oppilaalle pyritään rakentamaan yhtenäinen oppimispolku, tämän polun kulkemisessa toimintatuokioiden voivat olla yksi reitti.

Yhtenäiskoulupedagogiikka perustuu hyvään oppilaantuntemukseen, uudensuunnitelmaratkaisuihin sekä luokanopettajan ja aineenopettajan väliseen yhteistyöhön. Tässä yhteistyössä vaihdetaan tietoja ja etenkin tietämystä oppilaista. Henkilökunta oppii toisiltaan niin aineenhallinnasta kuin ryhmän hallinnasta ja kasvatuksesta. Oppilaan turvallisuuden tunne lisääntyy, kun oppimisympäristö, yhteiset säännöt ja ihmiset ympärillä ovat tuttuja. Oppilas voi keskittyä oppimiseen eikä oman paikkansa lunastamiseen. Kaiken pohjana ovat yhdessä sovitut pelisäännöt, jotka perustuvat yhteiseen arvopohjaan. (Tanttu, 2008, 130.)

3.4 Oppilashuolto

Oppilaiden fyysisestä ja psyykkisestä sekä sosiaalisesta hyvinvoinnista huolehtiminen kuuluu Opetussuunnitelman (2004) mukaan koulun oppilashuoltotyöhön. Kehittämääni toimintamalliin liittyvien toimintatuokioiden tarkoitus on tukea tätä oppilashuollon työtä. Oppilashuollon toimenpiteillä edistetään oppilaiden tasapainoista kasvua ja kehitystä sekä välittämisen ja vuorovaikutuksen kulttuuria koulu yhteisössä. Oppilashuollolla siis varmistetaan kaikille oppilaille tasavertainen oppimisen mahdollisuus. Sen avulla pyritään jo varhaisessa vaiheessa tunnistamaan oppimisvaikeuksia sekä muita esteitä ja ongelmia. Ongelmiin puututaan riittävän ajoissa ja niitä ennaltaehkäistään. Tavoitteena onkin mahdollisimman turvallinen, hyvä ja terve oppimis- ja työympäristö, joka suojaa mielenterveyttä ja ehkäisee syrjäytymistä sekä edistää hyvinvointia. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004.)

Perusopetuslain (1998/628) 2§ mukaan koulun tehtävä on ”tukea oppilaiden kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen sekä antaa heille elämässä tarpeellisia tietoja ja taitoja.” Koulun vuorovaikutusosaaminen tarkoittaa kykyä olla psyykkisesti läsnä, halua arvostaa toista ihmistä, taitoa luoda vuorovaikutuksessa yhteys toiseen ihmiseen ja taitoa kuunnella sekä kommunikoida ymmärrettä-

västi. Se tarkoittaa myös taitoa tulkita toisen viestiä oikein sekä taitoa luoda sellainen sosiaalinen ympäristö, jossa toinen uskaltaa toimia omana itsenään. Vuorovaikutusosaaminen on välittämistä ja vastuun ottamista sekä taitoa luoda molemminpuolista hyvää oloa ja yhteisyyden kokemusta. (Uusitalo 2000, 59).

Psyykkinen ja sosiaalinen ympäristö pitää sisällään sekä kouluhenkilöstön että nuorten välisen vuorovaikutuksen ja opiskelu- ja työilmapiirin. Vertaistuella on hyvin suuri merkitys opintojen sujumiseen. Opiskelukyvyn taustalla voivat olla vaikuttamassa yleiset sosioekonomiset, kulttuuriset ja ympäristön olosuhteet. Jonkin osa-alueen alentuneita resursseja voi jossain määrin kompensoida toisilla. Esimerkiksi koulu yhteisö voi tukea nuorta silloin, kun elämäntilanne on tilapäisesti heikentänyt hänen omia voimavarojaan. (THL, 2010.)

Kouluterveyskyselyn tulokset osoittavat valtakunnallisesti, että nuorilla on monenlaisia tuentarpeita. Niitä on nähtävissä sekä nuorten omien voimavarojen, opiskeluympäristön että opetustoiminnan osalta. Oppimismahdollisuuksien vahvistaminen edellyttää esimerkiksi opiskeluilmapiiirin kehittämistä yhteisöllisyyttä ja nuorten vaikutusmahdollisuuksia lisäävään suuntaan. Nuorille tulee tarjota myös riittävästi ohjausta ja tukea opiskeluun liittyvissä ongelmissa sekä oman elämän hallinnassa. Myös hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen kuuluu koulun tehtäviin opettamisen ohella. (THL, 2010.)

Koulun oppilashuollon tehtävä on siis pyrkiä auttamaan vaikeuksissa olevia oppilaita moniammatillisesti. Yksi tukimuoto voisi olla toimintamallini mukaiset koulupäivän aikana järjestetyt toimintatuokiot.

3.5 Sosiaalinen nuorisotyö

Sosiaalinen nuorisotyö on yksilöllistä ja pitkäjänteistä lasten ja nuorten tarpeista käsin rakentuvaa ennaltaehkäisevää sekä korjaavaa moniammatillista työtä. Työssä pyritään tarttumaan nuorten elämään vaikuttaviin ajankohtaisiin asioihin ja ongelmiin. Työssä käytetään ja kehitetään nuorten myönteisiä voimavaroja etsiviä sekä tukevia toimintamalleja. Nuorten tilanteesta, toiveista ja tuen tarpeesta sekä työlle asetetuista tavoitteista riippuu, millaisia toiminnallisia malleja käytetään. Työssä pyritään vahvistamaan ja tukemaan ihmisten väliseen vuorovaikutukseen liittyviä taitoja. Se tapahtuu

toiminnallisilla menetelmillä, vuorovaikutuksessa lasten, nuorten ja aikuisten välillä. Työ pyrkii myös osallistamaan lapsia ja nuoria sekä integroimaan heitä lähiympäristöön ja yhteiskuntaan. Kunnan nuoriso-ohjaajalle kuuluu lasten ja nuorten kanssa tehtävä ennaltaehkäisevä työ sekä jossakin tapauksissa myös tuen antaminen korjaavassa työssä. (Setlementtinuorten liitto ry.) Lasten lähellä olevan tuen varmistaminen ja hyvinvoinnin kohentuminen auttavat myös perusopetuksen tavoitteiden saavuttamisessa koulun opetustehtävän ohella (Kuronen 2010, 24).

Sosiaalisen nuorisotyön tehtävänä on tehdä havaintoja lasten ja nuorten elinympäristöstä sekä tarpeista ja tukea heidän sosiaalisia valmiuksia sekä elämänhallintaa. Työmuotoina ovat etsivä työ, erilaiset terveystapioita, yksilötyö, kohdennettu pien- ja vertaisryhmätoiminta, harrastustoiminnan tukeminen ja ennalta ehkäisevä päihdetyö. (Sjöholm, 2008.)

3.6 Sosiaaliset taidot

Sosiaalisia taitoja tarvitaan niin koulu- kuin työelämässä sekä muiden ihmisten kanssa toimiessa. Näitä taitoja ovat siis kyky toimia toisten kanssa ja kyky ratkaista myönteisellä tavalla sosiaalisia ongelmia. Sosiaalisesti taitava henkilö on empaattinen ja hänellä on herkkyyttä havaita muiden ihmisten tunteita.

Sosiaalisilla taidoilla tarkoitetaan Keltinkangas-Järvisen mukaan (2010, 18) ihmisen kykyä tulla toimeen muiden ihmisten kanssa riippumatta siitä, miten seurallinen hän on. Sosiaaliset taidot tulevat kokemuksen ja kasvatuksen kautta. Sosiaalisuus auttaa sosiaalisten taitojen hankkimista, mutta se ei takaa niiden olemassaoloa, eikä varsinkaan ole niiden saavuttamisen edellytys.

Kauppila puolestaan määrittelee (2005, 125) sosiaaliset taidot sosiaalisesti hyväksyttäväksi opituksi käyttäytymiseksi, joka luo edellytyksiä ihmisen rakentavaan vuorovaikutukseen toisten kanssa. Käyttäytyminen tuottaa positiivisia tuloksia ja auttaa täten välttämään negatiivisia seurauksia. Sosiaalisiin taitoihin kuuluvat tietyt vuorovaikutustaidot, joista sosiaalisesti taitavat henkilöt suoriutuvat erittäin onnistuneesti. (Kauppila 2005, 125.)

Nuorisotalotyöhön kuuluu yhteisöllinen työ alueen asukkaiden kanssa sekä vahva yhteistyö koulun henkilökunnan kanssa. Esimerkiksi Parik -säätiö Kouvolassa toteuttaa nivelvaiheen tukivalmennusta yläkouluikäisille nuorille. Tukivalmennuksen aikana oppilas on tutustumassa sovitussa Parik -säätiön toimipaikoissa yhden päivän viikossa, loput neljä päivää viikosta oppilas on omassa kouluryhmässään. Omassa kunnassani on erityiskoulussa toteutettu joustavan erityisopetuksen ryhmiä.

4 TOIMINTAMALLIN KEHITTÄMINEN EHKÄISEVÄÄN TYÖHÖN

4.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimusongelmat

Opinnäytetyössäni tutkin starttipajatoiminnan kaltaisten menetelmien sopivuutta yläkouluikäisten kanssa tehtävään ehkäisevään työhön. Idea tutkimuksesta muotoutui mielessäni siirtyessäni lähes kolmen vuoden työpajatyöskentelyn jälkeen takaisin alueelliseen nuorisotyöhön.

Tutkimuskysymykset ovat:

1. Tapahtuiko sosiaalisissa suhteissa ja rakenteissa muutoksia toimintatuokioiden aikana?
2. Miten oppilaat arvioivat toimintatuokioiden merkitystä?
3. Miten opettajat arvioivat toimintatuokioiden merkitystä?

Minua itseäni kiinnostavat lasten ja nuorten neuropsykiatriset ongelmat sekä oppimisvaikeudet ja niiden vaikutus myöhempään koulunkäyntiin sekä yhteiskuntaan kiinnittymiseen. Tarkoitukseni oli tehdä toimintamalli, jossa starttivalmennuksen keinoin tuetaan yläkouluikäisiä oppilaita kohtaamaan tulevaisuuden haasteita. Toimintamallissa pidettiin oppilaille 1-2 tuntia kestäviä toimintatuokioita normaalin koulutyön yhteydessä.

Menetelmien suunnittelemisen pohjana haastattelin kolmea starttipajan nuorta. Opinnäytetyössäni kuvaan työpajan yhden starttivalmennusryhmän kolmen valmentautujan polkua lapsuudesta peruskoulun ja ammattiopiston kautta työpajoille. Valmentautujien haastatteluiden (Liite 2.) avulla halusin selvittää asioita heidän lapsuudestaan ja perheestään, kouluajasta, starttikurssista ja tulevaisuudesta. Haastattelujen perusteella loin mallin toimintatuokioille. Taulukossa 1. esittelen toimintamallin laatimisen vaiheet.

TAULUKKO 1. Toimintamallin laatimisen vaiheet

Aika	Toiminta	Kohderyhmä	Tehtävät
12/2010	Taustahaastattelut	Starttipajan 3 poikaa	Teemat: perhe ja lapsuus, koulu- aika, starttikurssi, tulevai- suus
12/2010	Palaveri	Liikunta- ja nuorisajohtaja	Sopimus opinnäytetyön teke- misestä
1/2011	Yhteistyötapaaminen	Vararehtori	Lupa toimintatuokioille
1/2011			Haastattelujen litterointia ja analysointia
2/2011	Yhteistyötapaaminen	Rehtori, vara- rehtori, luo- kanvalvoja	Toimintatuokioiden pelisään- nöt, aikataulutus
21.2.2011	1. toimintatuokio	7.lk:n 20 oppi- lasta, opettaja	Sosiometria, nimen keksiminen toimintatuokioille
10.3.2011	2. toimintatuokio	18 oppilasta, opettaja	Minä kuvan vahvistaminen
15.3.2011	3. toimintatuokio	19 oppilasta, opettaja	Toisen kunnioittaminen
24.3.2011	4. toimintatuokio	21 oppilasta, opettaja	Ryhmässä toimiminen ja aja- tuksia tulevaisuudesta
28.3.2011	5. toimintatuokio	20 oppilasta, opettaja	Ryhmässä toimiminen ja aja- tuksia tulevaisuudesta
5.4.2011	6. toimintatuokio	19 oppilasta, opettaja	Huomioidaan kaikki oppilaat peleihin ja leikkiin ottamalla
11.4.2011	7. toimintatuokio	20 oppilasta, opettaja	Terveet elämäntavat
21.4.2011	8. toimintatuokio	18 oppilasta, opettaja	Katseet tulevaisuuteen
28. – 29.4 2011	9. toimintatuokio	21 oppilasta, opettaja	Yökoulu leirimajalla
6.5.2011	10. toimintatuokio	17 oppilasta, opettaja	Voimavarat
20.5.2011	11. toimintatuokio	20 oppilasta, opettaja	Sosiometria, kirjallinen palau- te
23.5.2011	Yhteistyötapaaminen	8 opettajaa	Kirjallinen palaute

4.2 Menetelmät sekä haastattelujen ja sosiometrian toteutus

Opinnäytetyöni on toiminnallinen, mutta työpajan osalta keräsin aineistoa teemahaastatteluilla. Teemahaastattelu on formaaliudessaan eli muodollisuudessaan lomakehaastattelun ja avoimen haastattelun välimuoto. Teemahaastattelu ei siis etene tarkkojen ja valmiiksi muotoiltujen kysymysten mukaan vaan sen aiheet ovat tiettyjä ja ennalta suunniteltuja. Se on hieman strukturoidumpi kuin avoin haastattelu, sillä siinä aihepiirit eli teemat on valmisteltu aiempien tutkimusten ja aihepiiriin tutustumisen pohjalta ja ne ovat kaikille haastateltaville samoja, vaikka niissä liikutaankin joustavasti ilman tiukkaa etenemispolkua. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47–48, 66; Eskola & Suoranta 2000, 86–87.)

Haastateltavina oli starttikurssin kahdeksasta valmentautujasta kolme, joilta kaikilta sain kirjallisen luvan (Liite 3.) käyttää aineistoa opinnäytetyössäni. Haastateltavat olivat kaikki poikia ja iältään noin kaksikymmentävuotiaita. Käytän heistä myöhemmin merkkiä poika 1, poika 2 ja poika 3. Yksi haastateltavista kertoi asioistaan hyvinkin laajasti ja oli ulospäin suuntautunut. Kaksi muuta puhuivat hieman vähemmän, mutta kertoivat kuitenkin kokemuksistaan.

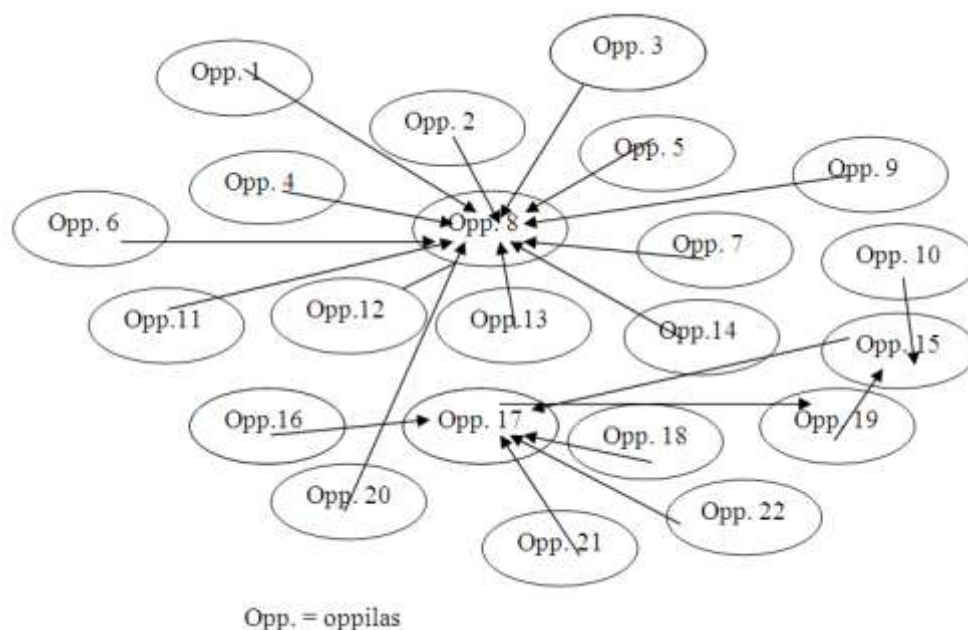
Haastattelut toteutin yksilöhaastatteluina starttikurssin viimeisinä päivinä talvella 2010 nauhoittamalla keskustelumme. Haastattelupaikkana toimi yksilövalmentajien työhuone, joka oli lähes häiriötön, muutamia keskeytyksiä lukuun ottamatta. Haastattelut toteutettiin starttikurssin työpäivän aikana. Haastattelun aluksi kävin valmentautujien kanssa vielä läpi tutkimukseni tarkoituksen sekä korostin luottamuksellisuutta ja sitä, että haastattelun analyysi tehdään niin, ettei yksittäistä haastateltavaa voida tunnistaa. Korostin myös sitä, että osallistuminen on vapaaehtoista. Haastattelutilanteet sujuivat mielestäni hyvin, ilmapiiri oli vapautunut ja kommunikointi oli jouhevaa.

Toisena tutkimusmenetelmänä käytin alkukartoituksen apuna sosiometriaa (Liite 4.). Toimintatuokioiden alussa ja lopussa tehty sosiometria oli osa toimintatuokiota ja se pidettiin koulupäivän aikana kuten muutkin toimintatuokiot. Aluksi kerroin oppilaille, että tarvitsen tätä kyselyä toimintatuokioiden toteuttamiseen ja että se tulee olemaan osa opinnäytetyötäni. Tein heille myös selväksi, että vain minä tulen lukemaan vastauksia, joten tiedot ovat luottamuksellisia.

Sosiometria on Jacob Levy Morenon vuonna 1934 kehittämä menetelmä, jolla kuvataan pienryhmän sosiaalista rakennetta. Sosiometrian avulla saadaan kuvattua oppilaiden myönteisesti ja kielteisesti latautuneita suhteita toisiinsa sekä syrjäytymisvaarassa olevat oppilaat. (Taitavat nuoret -projekti, 2007–2010, 40.) Sosiometrian avulla ryhmästä voidaan löytää eriytyneet ja hylätyt yksilöt. Valinnat perustuvat tutkittavien oppilaiden positiivisiin ja negatiivisiin valintoihin. Ryhmän jäsenet erottelevat ja nimeävät eri tilanteessa sekä mieluisat että epämieluisat henkilöt. Näin voidaan tehdä ero eristäytyvien ja hylättyjen yksilöiden välillä. Sosiometriasta ilmenevät vastavuoroiset valinnat, joista selviää ketkä ryhmässä ovat suosittuja ja keitä torjutaan.

Sosiometrian toteutin toimintatuokioiden ensimmäisellä ja viimeisellä kerralla, jotta näkisin ovatko oppilaiden väliset suhteet muuttuneet johonkin suuntaan. Tähän sosiometriaan kuului viisitoista oppilaiden välisiin suhteisiin ja oppitunneilla vallitsevaan ilmapiiriin liittyviä kysymyksiä. Sosiometrian vastauksien purkuun ei ole olemassa mitään erillistä mallia, vaan jokaisen oppilaan vastauksien avulla piirretään alla olevan mallin mukainen kuvio.

Kuviossa 1. on esimerkki purkutavasta esitettyä kysymykseen 5. Tämän kysymyksen otsikko oli: ”Välitunnilla leikitään: Yksi ei pääse kuitenkaan mukaan. Ketä ei oteta leikkiin?” Kuviossa näkyy, että luokan oppilaista kolmesta ei halua oppilasta 8. mukaan leikkiin ja oppilaista viisi ei halua leikkiin oppilasta 17.

KUVIO 1. Sosiometrian purkumalli

4.3 Toimintatuokioiden suunnittelu, toteutus ja arvioiminen

Toimintatuokioiden katsottiin kuuluvan koulun normaaliin toimintaan, joten erillistä lupaa oppilaiden vanhemmilta ei tarvittu. Pyysin vanhemmilta luvan ainoastaan mahdolliseen toimintatuokioiden valokuvaamiseen, mutta sitä ei olisi tarvittu, koska kuvia ei suoritettu. Toimintatuokioiden pitämiseen oppituntien aikana olin pyytänyt luvan koulun rehtorilta.

Toimintatuokioita pidettiin kevään aikana yksitoista kertaa, joista yksi kerta oli kaksitunti nuorisotalolla ja yksi kerta yökoulua eräällä leirimajalla. Tämä 7. luokka valikoitui toimintatuokioiden kohderyhmäksi koulun henkilökunnan kanssa käytyjen keskusteluiden pohjalta. Luokassa oli 22 oppilasta, joista neljätoista poikaa ja kahdeksan tyttöä. Neljätoista näistä oppilaista on ollut samalla luokalla esikoulusta alkaen ja osa on tuntenut toisensa jo päiväkotiajoista lähtien.

Toimintatuokioiden tavoitteena oli sosiaalisten taitojen sekä hyvän vuorovaikutuksen harjoittelu, ryhmän yhteenkuuluvuuden vahvistaminen, itsetuntemuksen opettelu sekä omien tunteiden tunnistaminen ja mielikuvien luominen tulevaisuudesta. Tuokiot sijoitettiin koulupäivää niin, että ne eivät rasittaneet mitään oppiainetta eivätkä kenenkään opettajan tunteja liiaksi. Paikkoina toimivat 7. luokan kotiluokka, liikuntasali, nuorisotalo ja leirimaja.

Toimintatuokiot rakentuivat niin, että oppilaat miettivät ensin omaa tunnetilaansa ja sitten valitsivat paikkansa tunnejanalta, joka oli Facebookin mukaan nimetty face lookiksi. Muutama oppilas arvottiin joka kerta kertomaan tuntemuksistaan ja siitä, miksi tietty kohta tunnejanalta tuli valittua. Tämän jälkeen kerrattiin edellisen toimintatuokion asioita ja sitten siirryttiin uuteen teemaan ja toimintaosuuteen. Ryhmiin ja kaannuttiin erilaisin menetelmin ja niin, että kukaan ei saanut itse valita ryhmäänsä eivätkä kaverit voineet olla aina keskenään. Tuokioiden lopussa vedettiin päivän teemat vielä yhteen ja rauhoituttiin hetkeksi.

4.4 Aineiston analyysi

Haastatteluaineiston analyysimenetelmänä olen käyttänyt teemoittelua, joka Eskolan ja Suorannan (1998, 175–176) mukaan onkin yleisin lähestymistapa laadulliseen aineistoon. Tällöin aineistosta nostetaan esiin tutkimusongelmaa valaisevia teemoja,

jolloin on mahdollista vertailla tiettyjen teemojen esiintymistä aineistoissa sekä poimia aineiston keskeiset aiheet. Litteroin nauhoitetut haastattelut, jonka jälkeen väritin tulostetut aineistot teemoittain ja sitten leikkaa - liimaa -tekniikalla tarkastelin teemaa kerrallaan.

Toimintatuokioiden sosiometrian lomakkeita analysoidessani piirsin kustakin kysymyksestä oman kuvionsa ympyröin ja nuolin (ks. Kuvio 1). Tässä vaiheessa löytyi heti muutama ryhmästä syrjään jätetty oppilas, luokan kiusaajat sekä luokan pidetyimmät oppilaat. Näiden tulosten avulla jaoin oppilaita erilaisiin yhteistyöryhmiin toimintatuokioiden aikana.

5 TULOKSET

5.1 Haastattelun tulokset

Lapsuus

Kaikki kolme työpajan starttikurssin valmentautujaa kuvasi itseään lapsena sanoilla villi, rasavilli, kauhukakara ja hyperaktiivinen. Lapsuudessa oli ollut menoa ja meininkiä sekä vaarallisia tilanteita kiipeilyn ja karkailun takia. Eräs heistä ”näki ja koki” villiytensä johtuneen äidin päihteiden käytöstä. Kaikki olivat asuneet perheissä, joissa oli useampia lapsia ja perheet olivat olleet yksinhuoltajaperheitä, joissa äiti oli huoltaja. Suhde äitiin oli pääsääntöisesti hyvä, paitsi päihteitä käyttävään äitiin. Isään ei oltu enää yhteydessä, koska isä oli ”aika tuntematon heppu” tai ei ollut enää oma itsensä. Muista läheisistä ihmisistä mainitaan isovanhemmat, joihin osalla oli ollut tiiviimmät välit ja osa oli joskus saanut tukea heiltä.

Harrastukset olivat olleet urheilupainotteisia. Lajia oli vaihdettu useasti, koska keskittyminen ei ollut riittänyt pitkäkestoiseen, tavoitteelliseen harjoitteluun, vaikka lahjoja olisikin ollut.

”Joo kun aloitin jonkun lajin niin saatoin niinku oli innoissaan ja sitten kyllästy, tuli sellanen nopee lopahtaminen johtuen varmaan mun adhd:sta ja semmosesta, että vähän niiku teinististä ajattelua tai toimintaa. ..että toimi ja sitten vasta ajatteli”. (Poika 3)

Leikkiminen oli yhdeltä haastateltavista jäänyt lapsena kokonaan kokematta. Hän kertoi, että he eivät leikkineet niin kuin tavalliset lapset, joku autorata oli ollut, mutta ei mitään kummempia.

Peruskoulu

Ensimmäinen koulupäivä ei ollut jäänyt ollenkaan kahden haastateltavan mieleen, mutta yksi heistä kertoi, että hän laitto ensimmäisenä koulupäivänä repun koulussa selkäänsä ja sanoi opettajalle ”ettei tää on mun paikka” ja lähti kotiin. Lempiaiaineita olivat olleet liikunta ja käsityöt, paitsi henkilöllä, joka ei ollut oikein kouluhmissä. Kaikilla haastateltavilla oli ollut vaikeuksia kielissä kouluaihana. Yksi heistä oli saanut vapautuksen kielten opiskelusta kokonaan, yhdellä ne oli mukautettu sekä peruskoulun että ammattiopiston aikana ja yhdellä oli niissä vaikeuksia, mutta ei mukautuksia. Kaksi haastateltavista oli käynyt peruskoulun loppuun erityisluokalla ja he pitivätkin pienryhmässä opiskelua hyvänä vaihtoehtona, koska keskittymisessä on ollut ongelmia. Diagnooseja on adhd:stä hyperaktiiviseen tarkkaavaisuus häiriöön. Yksi heistä ei muista, että häntä olisi koskaan testattu. Päätötodistuksen keskiarvo oli kaikilla ollut kuuden luokkaa.

Haastateltavat kuvasivat itseään enemmän kiusaajiksi kuin kiusatuiksi. Erilaisia kepposia oli tullut tehtyä opettajista oppilaisiin. Naispuolisia opettajia tuli myös itketettyä. Kiusaaminen oli johtunut ennakkoluuloisuudesta kaikkea uutta kohtaan sekä yleensä liiasta innostumisesta eri asioihin. Kiusaaminen oli ollut enemmän kepposten tekemistä ja sillä oli saanut myös suositun oppilaan aseman.

”En miä semmonen kiusaajakaan ollu, mutta en miä kiusattukaan ollu, ei miua kukaan kiusannutkaan, mutta saatoin miä välillä jotain kiusatakin”. (Poika 1)

Starttikurssi ja tulevaisuus

Kaikki olivat päässeet peruskoulun jälkeen ammattiopistoon opiskelemaan, mutta vain yhdellä oli ammattitutkinto suoritettuna. Kaksi heitä oli yrittänyt opiskella eri linjoilla, mutta keskeyttämisiä oli useita, eikä opiskelu enää jaksanut kiinnostaa ”ainakaan kymmeneen vuoteen”.

Starttikurssin jälkeen kaikilla oli jatkosuunnitelma, mutta muuten tulevaisuus oli hyvin avoin. Pojat toivoivat, että viiden vuoden kuluttua heillä olisi perhe, ammatti ja työpaikka. Lisäksi he toivoivat, että ulosottovelat olisi maksettu. Sitä, mitä tulee tapahtumaan ja mitä tulee tekemään tulevaisuudessa, oli vielä vaikea sanoa, jos ”ajattelee vain seuraavaan minuuttiin asti”.

Starttikurssia pidettiin ehdottoman hyvänä, koska arkirutiinit olivat parantuneet, elämään oli saanut rytmiä ja päiviin sisältöä. Työpajalle lähtemisellä on voinut motivoida itseään liikkeelle. Mitään mullistavia muutoksia omassa elämässä ei ollut tapahtunut, mutta asenne uusia asioita kohtaan oli hieman muuttunut ja kiinnittyminen yhteiskunnan jäseneksi oli tapahtumassa.

”Tota, ei oo todellakaan niin henkisesti niin paskana kun on päiväksi joltain tekemistä”. (Poika 2)

Nämä haastattelut antoivat tietoa korjaavassa vaiheessa olevien nuorten elämän kulusta ja heidän starttivalmennuksestaan. Starttivalmennuksessa käytettävät menetelmät sosiaalisten taitojen tukemisessa, minäkuvan ja itsetunnon vahvistamisessa, ryhmässä toimimisessa, terveitä elämäntapoja harjoiteltaessa ja tulevaisuutta suunniteltaessa, ovat kaikki sopivia käytettäväksi myös ennaltaehkäisevästi toimintatuokioiden muodossa peruskouluikäisille. Haastattelujen tietoja käytettiin hyväksi toimintatuokioiden suunnittelussa.

5.2 Sosiometrian tulokset

Sosiometria, joka toteutettiin osana toimintatuokioita, toi esille toimintatuokioihin osallistuvassa 7. luokassa seuraavat riskitekijät:

- Kaikilla luokan oppilailla ei ole yhtään hyvää kaveria luokassa.
- Muutamat oppilaat aiheuttavat muita enemmän häiriötä tunnilla.
- Luokassa tapahtuu kiusaamista ja se yritetään pitää salassa.
- Luokassa riidellään.
- Muutama oppilas jää tai jätetään yksin.
- Sekä muita oppilaita että opetusta häiritään tunnilla.
- Kaikkia ei haluta vieruskaveriksi.
- Muutamalla oppilaalla ei ole ketään, kenelle he kertoisivat huolensa.

Viidellä pojalla ja yhdellä tytöllä ei ollut luokalla yhtään kaveria, jolle antaa huvipuiston ranneke. Luokalla oli neljä poikaa, jotka aiheuttavat muita enemmän häiriötä.

Samat pojat nimettiin toisten kiusaajina ja he halusivat pitää mahdollisen kiusaamisen salassa. Nämä pojat mainittiin myös riitelijöinä. Yhdeksän oppilasta nimesi yhden tietyn oppilaan tuntihäirinnän aloittajaksi. Tämä häiriköivä poika jäi ilman vieruskaveria. Peräti kolmetoista oppilasta nimesi saman pojan, joka ei päässyt välitunnilla mukaan leikkiin.

Poikaa, joka jäi välitunnilla yksin, ei haluttu myöskään vieruskaveriksi luokassa. Yksin jäävä poika nimettiin tyttöjen kiusaajaksi. Luokalla esiintyi kiusaamista, sillä useampia oppilaita nimettiin mahdollisiksi kiusaajiksi. Huolestuttavaa oli se, että kahdella pojalla ei ollut luokalla ketään, kenelle he kertoisivat huolensa.

Sosiometrian mukaan luokan voimavaroja ovat:

- Usealla oppilaalla on vastavuoroinen ystävyysuhde oman luokan oppilaan kanssa.
- Erään oppilaan sosiaaliset taidot erottuvat edukseen.
- Muutaman oppilaan avuliaisuus arvioidaan hyväksi.
- Usealla oppilaalla voi olla hyviä ja rakentavia ehdotuksia.
- Useat oppilaat keksivät mukavaa tekemistä välitunnilla.
- Lähes kaikilla oppilailla on luokalla joku kaveri, jolle kertoisi huolensa.
- Ryhmiä muodostettaessa kaikki oppilaat halutaan johonkin ryhmään.

Vastavuoroinen ystävyysuhde oman luokkansa oppilaan kanssa oli 14 oppilaalla. Yhdeksän oppilaan mielestä yhden oppilaan sosiaaliset taidot erottuivat edukseen. Luokalla oli kolme oppilasta, joiden avuliaisuus arvioitiin hyväksi. Usealla oppilaalla oli hyviä ja rakentavia ehdotuksia esimerkiksi leirikoulun paikaksi. Tässäkin yhden yksittäisen oppilaan taidot erottuivat positiivisesti. Luokalla oli useampia oppilaita, jotka keksivät mukavaa tekemistä välitunnilla. Kahta oppilasta lukuun ottamatta kaikilla oli luokalla joku kaveri, jolle kertoisi huolensa. Ryhmiä muodostettaessa kaikki oppilaat haluttiin johonkin ryhmään.

Seuraavaksi tarkastelen muutoksia, jotka näkyvät toimintatuokioiden ensimmäisellä ja viimeisellä kerralla tehtyjen sosiometrioiden välillä. Kun kysyttiin, että kuka oppilaisista haluaisi kertoa kiusaamisesta opettajalle, niin pojat nimesivät viimeisellä kerralla kahdeksasta tytöstä seitsemän opettajalle kertojiksi, kun ensimmäisellä kerralla nimettiin vain kolme tyttöä ja muuten äänet jakautuivat useammalle. Tämä kertoo mahdollisesti siitä, että oppilaat halusivat puuttua kiusaamiseen kertomalla asiasta opettajalle.

Kysyttäessä, että kuka tarjoutuu apuun jonkun kaatuessa välitunnilla ja loukatessa itsensä, loppusosiometriassa yksi oppilas vastasi ”ei kukaan”, alkusosiometriassa näin vastasi kaksi. Äänet jakaantuivat toisella kerralla useammalle oppilaille kuin aiemmin. Toisen huomioon ottaminen oli lisääntynyt. Yksi tosin vastasi, ettei hän tiedä kuka tarjoutuu avuksi.

Oppilaiden alkusosiometrian mukaan poikia, jotka häiriköivät tunnilla, oli neljä. Alku- ja loppusosiometrioiden välillä äänen painotukset olivat muuttuneet. Poika, joka nimesi myös itsensä häiritsijäksi, sai alkusosiometriassa yhdeksän ääntä ja lopuksi enää neljä. Viisi ääntä saanut poika, sai niitä vain kolme. Kaksi ääntä saanut poika sai loppusosiometriassa neljä ääntä, viisi ääntä saanut sai seitsemän, joista yksi oli hänen omansa. Luokassa olevien oppilaiden oli ehkä vaikeaa opiskelun lomassa huomata sitä kuka häiriköinnin aloitti. Häiriköinti kuitenkin vaikutti heidän keskittymiseensä. Nämä samat pojat olivat levottomia myös toimintatuokioiden aikana, varsinkin silloin kun piti olla hiljaa tai keskittyä rentoutusharjoituksiin.

Mahdollisiksi kiusaajiksi nimettiin samat neljä poikaa sekä alku- että loppusosiometriassa. Nämä pojat nimettiin myös henkilöinä, jotka häiritsivät ja riitelivät oppilaista eniten tunnilla. Tässäkin painotukset hieman muuttuvat alku- ja loppusosiometrioissa, mutta hajaääniä annettiin vähemmän. Äänet keskittyivät selvästi näihin neljään poikaan ja yhteen erityisesti. KiVa koulu -ohjelmaan nimetty koulun edustaja selvitteli näitä tapauksia mahdollisuuksien mukaan. KiVa koulu on uusi kiusaamisen vastainen toimenpideohjelma, joka on kehitetty Turun yliopiston psykologian oppiaineen ja Oppimistutkimus keskuksen yhteistyönä opetusministeriön rahoituksella.

Luokassa tapahtuvaan riitelystä osallistui häiriköiksi nimettyjen poikien lisäksi myös kaksi muuta poikaa. Yksi oppilas nimesi myös opettajan riitelijäksi. Työrauhan säilyttämiseksi tällainen riitely tulisi saada loppumaan.

Loppusosiometriassa viisi poikaa kertoi, että heillä ei ole luokassa ketään jolle kertoisivat huolensa. Tulos oli (lähes) sama kuin alkusosiometriassa. Toimintatuokiot eivät siis pystyneet muuttamaan luokan ryhmädynamiikkaa tältä osin.

5.3 Oppilaiden palaute 7. luokan toimintatuokioista

Toimintatuokioihin osallistuneet oppilaat totesivat kirjallisissa palautteissa (Liite 5.), että toimintatuokiot olivat hauskoja ja paransivat luokan yhteishenkeä sekä kehittivät sosiaalista ajattelua, koska puhuttiin ja tehtiin paljon asioita yhdessä.

”Opittiin arvostamaan toista ja oli kavereiden kanssa pelejä.”

Toimintatuokioita pidettiin tarpeellisina, koska luokkahenki oli parantunut paljon syksystä ja kaikki olivat enemmän kavereita keskenään. Jotkut oppilaista pitivät toimintatuokioista, koska sai olla pois tavallisesta opetuksesta. Osa oppilaista piti tunteja kivoina, mutta ei nähnyt suurta muutosta luokan toiminnassa. Eräs oppilaista piti joi-takin kysymyksiä epämiellyttävinä ja hän piti tavallisia tunteja hyödyllisimpinä.

Luokan yhteishengen parantumista ryhmäytymistehtävien ansiosta osa oppilaista kuvasi vähäiseksi ja osa oli sitä mieltä, että yhteishenki oli muuttunut parempaan suuntaan tai vähän parempaan suuntaan. Jotkut oppilaista pitivät tunnelmaa levollisempänä ja päiviä helpompina kuin aikaisemmin. Myös kiusaaminen oli vähentynyt ja oppilaat olivat ystävällisempiä toisiaan kohtaan.

”Luokassa on rauhallisempaa, ystävällisempää, ei niin paljon kiusaamista/asiatonta huutelua.”

Muutammat oppilaat eivät nähneet suurta muutosta tai lainkaan muutosta luokan yhteishengessä. Yksi oppilas oli jopa sitä mieltä, että muutos oli tapahtunut huonompaan suuntaan.

Toimintatuokioista parhaiten jäi mieleen ne kerrat, jolloin oltiin jossain muualla kuin koulussa. Näillä kerroilla oltiin nuorisotalon tiloissa kaksoistunnin ajan ja yhden ker-ran vietettiin ”yökoulua” eräällä leirimajalla. Ryhmäytymistehtävistä pesäpallon pelaaminen kumisella kanalla sekä lumipallosota pehmopalloilla olivat suosituimpia. Perheleikki ja tarinat näistä perheistä jäivät monen mieleen. Ilmapalloon laitettut unelmat ja nimen keksiminen toimintatuokioille olivat myös mukavia.

Oppilaat olivat sitä mieltä, että suurin piirtein kaikki hyödyllinen tuli käsiteltyä toimintatuokioiden aikana ja kaikki oli hyvin kasassa. Joitakin pelejä sekä leikkejä ryhmissä olisi voinut olla lisää ja juttuja muistakin ihmisistä kuin itsestä.

Toimintatuokioiden jatkosta 8. ja 9. luokilla todettiin, että olisi kiva, jos tuokiot jatkuisivat, koska se olisi mukavaa vaihtelua ja parantaisivat luokkahenkeä. Tuokiot tulisi kuitenkin järjestää jossain muualla kuin luokassa. Tilat, joissa toimintatuokioita pidettiin, olivat luokat, koulun liikuntasali ja nuorisotalo. Luokista fysiikan ja kemian luokkaa pidettiin hyvin ahtaana ja liian kuumana. Luokissa ei ollut niin kivaa kuin liikuntasalissa ja nuorisotalolla.

Terveiset toimintatuokioiden järjestäjälle olivat erittäin positiivisia. ”Viikon alussa aina odotin milloin olisi toimintatuokio.” ”Hyvin oot onnistunut.” ”Mukavaa vaihtelua harmaaseen arkeen ovat toimintatuokiot olleet.” Monet toivoivat jatkoa toimintatuokioille ja uusina aiheina voisi olla työ, laskut, vastuut ja kaikki, mitä tulevaisuudessa tulee tapahtumaan.

5.4 Opettajien palaute 7. luokan toimintatuokioista

Kahdeksasta palautteen (Liite 6.) antaneesta opettajasta viisi oli kevään aikana osallistunut toimintatuokioihin. Palautteessa kaksi opettajista kuvasi luokkaa kivaksi, mutta villiksi ja haastavaksi porukaksi, jossa oli muutama erittäin hankala oppilas.

”Luokka on äänekäs ja metelöivä. Pojat hallitsevat luokkaa. Raskaalla ja rennolla kädellä oppilaat saa pääsääntöisesti mukaan oppitunnin teemoihin.”

Eräs opettajista piti oppilaita mukavina nuorina ja oli sitä mieltä, että ”kyllä niistä vielä ihmisiä tulee.” Pääsääntöisesti luokkaa kuvattiin levottomaksi ja äänekkääksi, jossa voi jopa vallita pelon ilmapiiri. Tytöt työskentelivät hienosti, mutta saattoivat joskus mennä mukaan hölmöilyihin. Yksi opettajista oli sitä mieltä, että luokan taholta ei annettu palautetta huonosta käytöksestä ja se hänen mielestään tarkoittaa sitä, että huono käytös hyväksyttiin.

”Tunnilla ei voi antaa yhtään löysää tai homma leviää”

Myös muuten hyvin käyttäytyvät oppilaat häiritsivät tai eivät uskaltaneet vastustaa, kun yksi aloitti, niin muut menevät mukaan.

Luokan käyttäytymisen muutoksista kolme opettajista oli sitä mieltä, että mitään muutosta ei ollut tapahtunut, mutta neljän mielestä muutaman pojan meno oli rauhoittunut, vaikka vauhdikkaita tyyppejä oli vielä monta. Yksi opettajista ei osannut sanoa, oliko luokan käyttäytyminen muuttunut. Levottomuus oli aavistuksen vähentynyt ja kevään viimeiset viikot olivat olleet rauhallisempia, toteaa yksi opettajista.

Toimintatuokioiden vaikuttavuutta oli vaikea arvioida, mutta tuokioita oli pidetty hyvinä, koska tunteihin oli tullut vaihtelua ja harjoitukset esimerkiksi itsetuntemuksesta sekä ryhmäytymisharjoitukset olivat olleet hyviä. Koska luokka oli levoton eikä jaksanut vaan istua ja kuunnella, oli hyvä, että välillä oli ollut muuta toimintaa. Erään opettajan mielestä mitään näkyvää muutosta ei ollut tapahtunut, mutta oli eri asia mitä oppilaat ajattelivat, se näkyy ehkä myöhemmin. Toinen opettaja taas näki monen oppilaan käytöksen parantuneen ja luokassa olleen vähän rauhallisempaa. Yhteishenkeä oli olemassa, mutta ”häsellys” meinasi tukahduttaa liekin. Toimintatuokioille toivottiin jatkoa kahdeksannella ja yhdeksännellä luokalla.

6 POHDINTA

Opinnäytetyöni tarkoitus oli mallintaa yläkouluikäisille tarkoitettuja viikoittain tapahtuvia toimintatuokioita. Toimintatuokioissa käytettiin starttivalmennuksen keinoja ja niitä teemoiteltiin niin, että ne tukivat oppilaiden sosiaalisia taitoja.

Opinnäytetyöhöni liittyvissä starttivalmennuksessa olleiden poikien haastatteluissa tuli selvästi esille se, että peruskouluaika oli kaikilla haastateltavilla ollut levotonta aikaa ja keskittyminen oli ollut vaikeaa eivätkä opettajat olleet saaneet poikia ojennukseen. Kuronen (2010, 15) toteaaakin, että ilman onnistunutta koulutusperustaa elämäntouluusta voi tulla nuorelle kova. Eräs pojista ei pitänyt koulua ollenkaan omana paikkanaan. Takalan (1992, 33) mukaan koulu ei pysty tarjoamaan kouluallergisille sitä, mitä he haluavat tai tarvitsevat. Sen vuoksi nuori kehittyy koulukielteiseksi, kokee koulun toisarvoiseksi ja pakolliseksi paikaksi eikä näe mitään syytä käydä koulua.

Koulukielteisyyden taustalla voi olla motivaatio-ongelmia, vuorovaikutusongelmia oppilaan ja opettajan välillä, perheen vaikutuksia sekä huonoja harrastuksia. Syrjäytyminen jo nuorella iällä valikoi osan oppilaista vetäytyjiksi tai häiriköiksi ja he joutuvat sitä kautta edelleen heikkoon asemaan työmarkkinoilla. Ryhmä muodostuu pääosin pojista. (Kuronen 2010, 21.)

Pienryhmässä opiskelua kaksi haastateltavista piti hyvänä, koska keskittyminen oli ollut siellä helpompaa ja opettajalla oli ollut enemmän aikaa. Nurmi (2006) väittää väitöstutkimuksessaan opettajan roolista kouluhyvinvoinnin edistämässä, että opintojen loppuun suorittamisessa opettajan tietoinen ja kannustava dialogisuus osoittautui merkittäväksi ja tuki myös yleistä kouluhyvinvointia (Kuronen 2009,23).

Näiden poikien haastattelut ja kokemukset lasten ja nuorten parissa ovat vahvistaneet ajatustani siitä, että varhainen puuttuminen ja ennaltaehkäisevä työ esimerkiksi toimintatuokioiden muodossa peruskoulun opetukseen liittyen sekä perheille tarjottava tuki ovat ensisijaisen tärkeitä lasten ja nuorten hyvinvoinnille. Näistä työmuodoista voi olla apua ehjän koulutuspolun rakentamisessa ja sitä kautta työelämään siirtymisessä. Huhtanen (2007) tulkitsee, että varhaista puuttumista ei ole ilman varhaista tukea. Kun aikuisen huoli herää, niin varhainen puuttuminen tarkoittaa asioihin tarttumista. Ongelmat eivät olekaan ainoastaan oppilaslähtöisiä, vaan yhteiskunnan tila ja perheiden ongelmat heijastuvat oppilaiden käyttäytymiseen. (Kuronen, 2010, 25.)

Toimintatuokioiden alkusosiometriassa tuli esille se, että eräs oppilas oli aina välitunnilla yksin eikä hänen viereensä haluttu istumaan. Keltinkangas-Järvisen mukaan sosiaalisen suosion mukaan lapset voidaan jakaa kolmeen ryhmään: suositut lapset, syrjään jätetyt lapset ja aktiivisesti torjutut lapset. Aktiivisesti torjutut lapset ovat sellaisia, joista ei pidetä ja jotka aktiivisesti työnnetään kaikesta yhteisestä tekemisestä syrjään (Keltinkangas-Järvinen, 2010, 193). Toivottavasti harrastusten parissa ja vapaaajalla on muista ihmisistä joille voi huolensa kertoa. Omat vanhemmat, sisarukset ja muut sukulaiset ovat myös henkilöitä, joille voi avautua.

Koulu, jossa toimintatuokiot pidettiin, on mukana KiVa koulu -ohjelmassa, jonka tarkoituksena on koulun lukuvuositedotteen mukaan ennalta ehkäistä kiusaamista ja puuttua tehokkaasti kaikkiin kiusaamistilanteisiin. Ensimmäisen, neljännen ja seitse-

männän luokan oppilaille pidetään vuoden aikana erityisiä KiVa koulu -tunteja. Opettajista ja avustajista koostuva KiVa koulu -tiimi selvittää tarvittaessa kiusaamistapa-uksia. (Koulun lukuvuositedote 2011–2012.) Yhteys kiusatun ja kiusaajan huoltajiin sekä lasten ja vanhempien yhteinen palaveri koulun henkilökunnan kanssa on myös erittäin tärkeää ja toivottavaa kiusaamisen kitkemiseksi heti kiusaamisen tultua esiin. Näin saadaan negatiivinen toiminta mahdollisesti katkaistua alkuunsa.

Alasaari kirjoittaa Nuorisotyölehdessä (6-7/2010) tutkija Tommi Hoikkalan todenneen, kuinka tärkeä asia lapsille ja nuorille vertaisryhmään kuulumisen on, ja kääntäen, miten ikävää ryhmän ulkopuolelle jääminen voi olla. Hoikkalaa ihmetytti se, miten vahvasti oppilaiden keskinäinen kuvio saattoi dominoida koko luokkatilannetta.

Huomioitava seikka oli se, että 7. luokka ei ollut kertaakaan toimintatuokioiden aikana kokonaisuudessaan paikalla. Näihin poissaoloihin olivat syinä sairastumiset, tetsjakso, matkat ja harjoitusmatkat sekä sukulaisten juhliin osallistuminen. Luokan ilma-
piiri oli lähes aina hieman levoton, paitsi silloin, kun olimme nuorisotalolla ja neljä oppilasta, jotka yleensä häiritsivät, olivat jostain syystä pois tunneilta. Ehkä erään opettajan palautteessa mainitsema ”pelon ilmapiiri” piti joiltain osin paikkansa.

Ryhmätoiminnoissa tuli hyvin esille se, miten luokassa oli vahva johtohenkilö, joka halusi heti ottaa tilanteen haltuun ja alkoi ohjata muita. Erikoista oli se, että tämä henkilö, joka häiriköi, riitelee ja kiusaa muita, saa muun luokan toimimaan halunsa mukaisesti. Kauppila (2005, 92) kirjoittaakin, että ryhmädynamiikaksi kutsutaan Kurt Lewinin mukaan sitä kenttää, johon kuuluu ryhmän jäsenten keskinäinen jännite, voimavarat, motiivit, kiinnostukset ja tunteet. Ryhmän toimiessa yhdessä sen dynaamiseen kenttään liittyvät ristiriidat tavoitteista ja erilaiset ongelmat jäsenten välillä (Kauppila 2005, 92).

Toimintatuokioiden sujuivat kuitenkin oppilaiden lievästä levottomuudesta huolimatta hyvin. Minun tosin ei tarvinnut opettaa tuokioiden aikana varsinaisia oppiaineita, vaan sain keskittyä toimintatuokioiden teemoihin. Kulloisenkin tunnin opettaja oli koko ajan mukana osallistuen toimintaan joko aktiivisesti tai sivusta seuraten. Vastuu oppituntien aikana oli opettajalla, mutta järjestyksen ylläpitäminen jäi minun tehtäväkseni, varmaan sen takia, että otin heti itselleni tyypillisesti ”homman haltuun”.

Eräs oppilaista oli sitä mieltä, että normaalit oppitunnit olisivat olleet hyödyllisempiä kuin toimintatuokiot, koska joidenkin tuntien kysymykset olivat hänen mielestään epämiellyttäviä ja olisi ollut parempi, jos tunneilla olisi käsitelty muitakin ihmisiä kuin itseä koskevia asioita. Siitä, miten nämä tuokiot olivat vaikuttaneet oppilaiden ajatteluun, on tietenkin vaikea sanoa, mutta ajatuksia oli varmasti herännyt. Näin voisi päätellä tuokioiden aikana virinneistä keskusteluista, varsinkin silloin, kun aiheena olivat erilaiset oppilaiden keksimät perheet ja niiden ongelmat. Ongelmiin löydettiin erittäin luovia ratkaisuja ja siltä pohjalta käytiin läpi myös näihin asioihin liittyvää lakia.

Lapset ja nuoret tarvitsevat lähelleen turvallisia aikuisia, joille kertoa huolistaan ja murheistaan. Se, että oppituntien aikana on joku koulun ulkopuolinen aikuinen tekemässä oppilaiden kanssa jotain erilaista, antaa oppilaille mahdollisuuden hakea tukea myös häneltä. Tuo aikuinen, esimerkiksi nuorisotyöntekijä, voi siis olla kuuntelija, tukija ja innostaja. Kun lapset ja nuoret kokevat olevansa osa jotakin tärkeää, he tuntevat itsensäkin tärkeiksi.

”Älä kulje edelläni, voi olla etten seuraa.

Älä kulje takanani, voi olla etten johda.

Kulje rinnallani, ole ystäväni.”

Albert Camus

Opinnäytetyön tekeminen on ollut tietynlainen, joskus hankalakin, matka kahden erilaisen, mutta kuitenkin toisiinsa liittyvän teeman eli korjaavan ja ennaltaehkäisevän työn välillä. Toimintamallia voi vielä kehittää eteenpäin ja olisi haasteellista yrittää toteuttaa sitä jonkun luokan kanssa koko lukuvuoden ajan. Toimiminen yhdessä pitkempään auttaa molemmin puolista tutustumista ja luottamuksen kehittymistä. Toimintatuokioiden teemoja voin näin syventää ja nuoria askarruttavia asioita voi ottaa paremmin esille. Oppilaiden keskinäiset suhteet voivat kehittyä parempaan suuntaan, kun ongelmia tuottavista asioista voi keskustella heidän kanssaan rauhassa toimintatuokioiden aikana.

LÄHTEET

Alasaari, Kirsi. 2010. Tommi Hoikkala ja kasvatuksen sä(i)keet. Nuorisotyölehti 6-7/2010.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1998. Johdatus ladulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2001. Tutkimushaastattelu – Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino

Hakola, Katja. 2010. Taitavat nuoret -projekti 2007–2010. Kokkolan ensi- ja turvakoti ry. Moniste.

Horelli, Liisa, Sotkasiira, Tiina & Haikkola, Lotta 2004. Teoksessa Paakkunainen, Kari (toim.) Nuorten ääni ja kunnantalon heikko kaiku. Nuoret kunnallisessa demokratiassa ja paikallisissa vaikuttajaryhmissä. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 46 Helsinki: Edita, 139.

Johansson, Peter & Tantu, Kimmo (toim.). 2008. Kestäviä ratkaisuja kouluun. Jyväskylä: PS-kustannus

Joustava perusopetus Vanamon koulussa 1.8.2007–31.12.2009. Selostus hankkeesta. Moniste.

Kauppila, Reijo A. 2005. Vuorovaikutus- ja sosiaaliset taidot. Jyväskylä: PS-kustannus

Keltinkangas-Järvinen, Liisa. 2010. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Komonen, Katja. 2006. Työpajatoiminta nuorisotyön työmuotona Teoksessa Hoikkala, Tommi & Sell, Anna (toim.) Nuorisotyötä on tehtävä Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 76 Helsinki, 429 – 444

Koskela, Virpi. 2008. Miten nuoret tunsivat hyötyvänsä starttipajasta? Teoksessa Järvelä, Sampo, Joutsu, Elsi, Koskela, Virpi & Natri, Tommi. Starttivalmennus taiteen tekemisen keinoin kohti elämä. Tampere: Valtakunnallinen työpajayhdistys, Silta- valmennusyhdistys ry.

Kuronen, Ilpo. 2010. Peruskoulusta elämänkouluun. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos

Lukuvuositedote 2011–2012

Malmberg, Ilkka. 2011. 20 ja risa. Helsingin Sanomien kuukausiliite 6/2011

Nuorisolaki. 2010. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa>. Luettu 5.5.2011.

Paakkunainen, Kari (toim.) 2004. Nuorten ääni ja kunnantalon heikko kaiku. Nuoret kunnallisessa demokratiassa ja paikallisissa vaikuttajaryhmissä. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 46 Helsinki: Edita

Perusopetuslaki 628/1998. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa>. Luettu 5.5.2011.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. 2004. Helsinki: Opetushallitus.

Selostus hankkeesta 1.8.2007–31.12.2009 Joustava perusopetus Vanamon koulussa. Moniste.

Setlementtinuortenliitto ry. <http://www.setlementtinuoret.fi>. Päivitetty 15.10.2011. Luettu 18.2.2011.

Sjöholm, Kari. 2008. Kuntaliiton lausunto eduskunnan sivistysvaliokunnalle 7.3.2008. 646/90/2008. www.kunnat.net. Luettu 18.2.2011.

Takala, Mikko. 1992. ”Kouluallergia” – yksilön ja yhteiskunnan ongelma. Tampere: Kasvatustieteen laitos. Acta Universitas Tamperensis A 335.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Kouluterveyskysely 2010. Helsinki: THL.

Uusitalo, Ilkka 2000. Kasvatus ja oppiminen päivähoidon toimintakulttuurina. Teoksessa Haapamäki, Jouko & Kaipio, Kalevi & Keskinen, Soili & Uusitalo, Ilkka & Valtiontalouden tarkastusvirasto. 2007. DNRO 6/54/06. Nuorten syrjäytymisen ehkäisy. 19.6.2007

Valtakunnallinen työpajayhdistys 2010. <http://www.tpy.fi>. Luettu 15.10.2010.

Toimintamalli**1. Tapaaminen**

- sosiometria
- nimi toimintatuokioille

2. Minäkuvan vahvistaminen erilaisten ryhmä- ja paritehtävien avulla

- kuvakorteista valitaan itselle sopivin ja kerrotaan valinnan syy
- face look -tunnejana 😊 😞
- aakkosjärjestyksen mukainen rivi ja pari viereisen oppilaan kanssa
- pareittain haastattelu ja esittely – nimi, harrastus tai mieluinen tekeminen, lempiruoka ja lempiväri
- unelmailmapallot – paperille kirjoitetaan unelma siitä, mitä isona haluaisi tehdä tai olla, paperi laitetaan ilmapalloon ja puhalletaan pallo suureksi ja suljetaan se, leikitään palloilla ja otetaan sellainen pallo itselle, joka ei ole oma pallo, rikotaan pallo ja luetaan unelma
- nimi runo – jokaisesta oman nimen kirjaimesta keksitään itseä kuvaava positiivinen adjektiivi
- pesäpalloa muovisella kanalla ja jumppakuminauhalla
- face look -tunnejana

3. Toisen kunnioittaminen

- kertaus edellisestä kerrasta
- face look -tunnejana
- järjestytään pituusjärjestykseen ja tehdään pari viereisen kanssa
- koordinaatio harjoitus 1 – 2 – 3, parit seisovat vastakkain, toinen parista aloittaa ja sanoo yksi, toinen sanoo kaksi ja aloittanut sanoo kolme, sitten aloitetaan taas ykkösestä jatkuen vuorotellen. Jatketaan jonkin aikaa pelkillä numeroilla ja sitten vaikeutetaan niin, että ykkösellä tulee taputus, sitten 2 ja 3. Jatkuu taas jonkin aikaa kunnes vaikeutetaan niin, että ykkösellä taputus ja kakkosella kyykkyy ja sanotaan kolme. Tätä jatketaan kunnes vaikeutetaan niin, että kolmosella pyörähdetään ympäri. Jatkuen taputus – kyykkyy – ympäri.
- istutaan hiljaa omalla paikalla silmät sidottuina ja kuunnellaan hiljaisuutta, sitten kuunnellaan mitä eri ääniä kuuluu – kankaan repiminen, karamellin avaaminen, ilmapallon puhaltaminen, pahvin leikkaaminen, tekstiviestin kirjoittaminen – lopuksi mietitään kuinka kauan oli aivan hiljaista – opetellaan kuinka tärkeää on olla hiljaa, kuunnella ohjeita ja kunnioittaa toisen halua opiskella ja kunnioittaa opettajan opettamista kuuntelemalla häntä

4. Ryhmässä toimiminen ja ajatuksia tulevaisuudesta

- edellisen tunnin kertaus
- face look -tunnejana
- perhekorttien avulla jakaannutaan ryhmiin – Lakkiset, Hakkiset, Takkiset, Pakkiset, Sakkiset ja Makkiset – kolmessa perheessä on äiti, isä, tyttö ja poika, yhdessä äiti on yksinhuoltaja, yhdessä isä on yksinhuoltaja ja yhdessä perheessä viidentenä asuu mummo
- perheissä lapset ovat tyttö 7.luokalla ja poika 9.luokalla
- ”perheillä” on aikaa 15 min. kirjoittaa perheen elämästä, lasten harrastuksista, koulukäynnistä, kavereista ja tulevaisuudesta

- esitetään tarinat
- face look -tunnejana

5. Ryhmässä toimiminen ja ajatuksia tulevaisuudesta

- face look – väittämällä – kesäaikaan siirtyminen on hyvä asia, lumi on ihanaa, kevät on tullut!, auringon paiste ja valoisa aika on huippua, toimintatuokiot pi-ristävät
- perhetarinat jatkuvat niin, että mietitään ratkaisuja erittäin ongelmallisten per- heiden elämään
- kerrotaan tarinat ja mietitään vielä hiukan ratkaisumalleja

6. Huomioidaan kaikki oppilaat peliin ja leikkiin ottamalla

- katse leikki – piirissä seisotaan pää alaspäin, käskystä nostetaan katse ja jos katseet jonkun kanssa kohtaavat vaihdetaan paikkaa
- jakaannutaan ryhmiin eläinleikin avulla – kissa, koira ja kana – silmät sidottui- na äänellään oman eläimen ääntä ja etsitään oma ryhmä
- pelataan lumisota -peliä pienillä pehmopalloilla

7. Terveet elämäntavat

- face look -tunnejana
- ajankäyttöympyrälle merkitään päivän toiminnot heräämisestä lähtien nukku- maan menoon asti
- mietitään luokan yhteisiä sääntöjä

8. Katseet tulevaisuuteen

- face look -tunnejana
- kirjoitetaan kirje 9. luokkalaiselle itselle – toiveet jatko-opinnoista, ystävistä, perheestä, harrastuksista, omasta oppimisesta ja unelmista
- rentoutus
- pääsiäismunien jako

9. Yökoulu

- vinkkisuunnistusryhmissä
- eräjorma/eräjaana tunnistustehtävä
- ryhmätehtävät: saunan lämmitys, ruuan laitto, nuotion sytytys laavulla, aamiai- sen tekeminen
- jälkien siivous

10. Voimavarat

- Oma suunta, peruskoulun oppilaanohjauksen oppikirjan voimavarani -osio
- ryhmäytymisleikkejä
- ongelmanratkaisuja
- vapaata oleskelua nuorisotalon tiloissa

11. Palaute

- sosiometria uudelleen
- palaute oppilailta
- palaute opettajilta

Teemahaastattelu:

Perhetausta:

1. Millainen sinun perheesi on?
2. Muistatko millainen olit pienenä?
3. Millainen suhde sinulla oli vanhempisi? Saitko heiltä tukea, neuvoja?
4. Onko sinulla ollut muita läheisiä aikuissuhteita? Sellaisia läheisiä henkilöitä, joita kunnioitat ja joihin voit luottaa?
5. Mitä harrastit lapsena? Mikä oli lempileikkisi?
6. Millaisia asioita pelkäsit pienenä?
7. Koulu:
8. Muistatko millainen oli ensimmäisen koulupäiväsi?
9. Mikä oli lempiaineesi alakoulussa?
10. Millainen oppilas olit koulussa?
11. Mitä vastasit pienenä kysymykseen: ”Mikä sinusta tulee isona?”
12. Olitko koulukiusattu tai -kiusaaja?
13. Millaisia muistoja sinulla on alakouluajoista?
14. Minkälainen oli ensimmäinen opettajasi?
15. Oliko sinulla ystäviä?
16. Millainen oli päättötodistuksesi keskiarvo?
17. Oliko sinulla hankaluuksia joissakin oppiaineissa? Millaisia ne olivat?
18. Onko oppimistasi testattu ja miten se on vaikuttanut?
19. Mihin olet pyrkinyt peruskoulun jälkeen?
20. Onko sinulla ammattitutkinto ja mikä se on?

Tulevaisuus:

21. Mitä haluaisit elämässäsi tehdä, mitä et ole vielä tehnyt?
22. Aiotko hakea kevään yhteishaussa opiskelemaan?
23. Mitä teet starttivalmennuskurssin jälkeen?
24. Mitä suunnitelmia sinulla on ensi kesäksi?
25. Entä mitä teet viiden vuoden kuluttua?

Starttivalmennus:

26. Mitä haluaisit kertoa ajastasi starttikurssilla?
27. Onko siitä ollut sinulle hyötyä?
28. Miten asiat ovat arkielämässäsi parantuneet?
29. Millaisia vahvuuksia löysit itsestäsi starttikurssin aikana?
30. Mitä asioita voisit itsessäsi vielä kehittää?

Suostumus teemahaastatteluun

Suostun Seija Huotarin opinnäytetyöhön liittyvään teemahaastatteluun. Opinnäytetyö on Mikkelin ammattikorkeakoulun sosionomi opintoihin liittyvä starttivalmennuksen kuvaus ja startti -työn mallinnus yläkouluikäisten nuorten tukemiseen peruskoulun oppimäärän suorittamiseen ja jatko-opintoihin pääsemiseen. Osallistuminen on täysin vapaaehtoista. Haastattelusta saatavat tiedot tulevat ainoastaan opinnäytetyön tekijän käyttöön ja haastattelun analyysi julkaistaan opinnäytetyössä siten, ettei yksittäistä haastateltavaa voi tunnistaa.

9.12.2010

---

nimi

Seija Huotari

Sosiometria

* alkusosiometrian tulos

☒ loppusosiometrian tulos

1. Sinulla on kaksi ilmaista ranneketta huvipuistoon. Valitse luokaltasi yksi oppilas kenet pyydät puistoon kaveriksesi.

*Seitsemän paria vaihtoi lippuja keskenään. Yksi tytöistä ja viisi pojista ei saanut lippua ollenkaan. Yksi pojista sai neljä lippua, yksi sai kaksi lippua.

☒Kahdeksan paria vaihtoi lippuja keskenään. Yksi tytöistä ja viisi pojista ei saanut nytään lippua, mutta yksi näistä pojista oli vaihtunut. Kolme poikaa sai kaksi lippua.

2. Luokallesi tulee uusi oppilas, jonka moni haluaisi kaverikseen. Kuka saa hänet ensiksi ystäväkseen?

*Yhdeksän oppilasta nimesi yhden tytön, kolme yhden pojan, josta tulisi uuden oppilaan ystävä ensiksi.

☒Yhdeksän oppilasta nimesi jälleen saman tytön, joskin nimeämisessä on tapahtunut hieman vaihtelua. Viisi nimesi saman pojan, josta tulisi uuden oppilaan ystävä.

3. Luokkasi tietää, että yhtä oppilasta kiusataan jatkuvasti. Osa oppilaista haluaisi kertoa asiasta opettajalle. Yksi luokkatoveri vaatii asiaa pitämään salassa. Kuka? Yksi luokka toveri kertoo opettajalle kiusaamisesta. Kuka?

*Opettajalle kiusaamisesta kertoo eräs tyttö yhdeksän sekä myös hänen itsensä mielestä ja yksi poika seitsemän mielestä. Eniten häiriötä aiheuttavat pojat haluavat myös pitää asiat salassa.

☒Se, että opettajalle kertoo tämä yksi ja sama tyttö, on vahvistunut kymmeneen oppilaaseen, mutta tällä kertaa hän itse nimeää toisen tytön opettajalle kertojaksi. Yksi pojista on sitä mieltä, että kaikki tytöt ja yksi poika kertovat opettajalle. Pojat, jotka haluavat pitää asian salassa, pysyvät samoina.

4. Olet kaatunut välitunnilla ja loukannut itsesi. Tarvitset apua. Kuka luokkatovereista tarjoutuu avuksi?

*Kolme oppilasta erottui selvästi avuliaimmiksi, yksi tyttö ja kaksi poikaa. Kaksi oppilaista, yksi tyttö ja yksi poika, on sitä mieltä, ettei kukaan mene avuksi.

☒Aiemmin mainittu tyttö vahvistaa asemiaan neljästä viiteen ja hänen rinnalleen on tullut toinen tyttö kolmella nimeämisellä. Samat kaksi poikaa saa täällä kertaa mo-

lemmat kaksi nimeämistä. Yhden pojan mielestä kukaan ei tarjoudu avuksi ja yksi poika ei tiedä.

5. Välitunnilla leikitään. Yksi ei kuitenkaan pääse mukaan. Ketä ei oteta leikkiin?

*Tässä kohdassa kaksi poikaa erottui selvästi. Toisen pojan nimesi kolmetoista oppilasta ja toisen pojan viisi oppilasta.

☞Viisitoista oppilasta nimeää tämän saman pojan, myös hän itse. Toisen pojan nimeää neljä. Yhden pojan mielestä kukaan ei jää leikin ulkopuolelle ja yksi pojista ei tiedä.

6. Suunnittelette luokkaretkeä, mutta retkikohteesta on erimielisyyttä. Yksi oppilas tekee ratkaisevan ehdotuksen, jonka kaikki hyväksyvät. Kuka on ehdotuksen tekijä?

*Seitsemän oppilasta nimesi ehdotuksen tekijäksi tytön ja kaksi poikaa sai kolme ääntä, muut olivat hajaääniä.

☞Edelleen seitsemän oppilaista nimeää saman tytön ehdotuksen tekijäksi. Pojista toisen nimesi kuusi ja toista ei enää kukaan.

7. Jotkut oppilaat häiritsevät oppituntia niin etteivät muut pysty työskentelemään. Kuka on mielestäsi aloittanut häirinnän tunnilla?

*Häirinnän aloittajaksi nimettiin kolme poikaa. Heistä yksi oli ylitse muiden yhdeksällä äänellä, joista yksi oli hänen omansa. Kaksi poikaa sai molemmat viisi ääntä.

☞Tässä tilanne on muuttunut. Poika, joka sai eniten nimeämisiä, sai niitä enää neljä. Poika, joka sai aiemmin viisi nimeämistä, sai niitä nyt seitsemän, joista yksi oli hänen omansa. Toinen viiden äänen poika sai enää kolme ääntä. Uutena häiritsijänä nimettiin yksi poika neljällä äänellä.

8. Luokassa vaihdetaan istumajärjestystä. Kenen vieraan haluaisit istumaan? Kenen viereen et haluaisi istumaan?

*Suurin osa tytöistä haluaisi istumaan parhaan tyttökaverinsa kanssa. Pojilla oli selvänä suosikkina yksi urheilullinen tyttö ja yksi poika. Poikaa, joka jää välitunnilla yksin, ei haluta myöskään viereen istumaan. Eikä yhtä poikaa, joka aloittaa häiriköinnin tunnilla.

☞Suosikit pitivät tässä pintansa. Tyttö, jonka useimmat haluavat viereensä istumaan, on sitä mieltä, että kaikki käyvät vieruskaveriksi. Poikaa, joka jää välitunnilla yksin, ei haluta edelleenkään viereen istumaan.

9. Opettaja pyytää järjestäytymään tyttö-poikaparijonoksi. Kenet tahdot pariksesi

*Yksitoista poikaa haluaa viereensä urheilullisen tytön. Tyttöjen äänet jakaantuivat hieman, mutta yksi poika sai viisi ääntä.

☒Urheilullisen tytön viereen haluaa kahdeksan poikaa, kaksi pojista ei tiedä kenen viereen menisivät istumaan. Yksi pojista saa viisi ääntä.

10. Luokalla on yksi ystävällinen oppilas, josta kaikki pitävät. Kuka hän on?

*Ystävällisimmäksi oppilaaksi nimettiin kahdellatoista äänellä urheilullinen tyttö, yksi tyttö sai kaksi ääntä ja kaksi tyttöä yhden äänen. Kaksi poikaa sai yhden äänen.

☒Viisitoista oppilasta pitää urheilullista tyttöä ystävällisimpänä. Yksi poika saa kolme ääntä.

11. Sinua kiusataan tunnin alussa, ennen kuin opettaja on tullut luokkaan. Kuka kiusaaja voisi olla?

*Poika, joka jää välitunnilla yksin, nimettiin tyttöjen kiusaajaksi. Neljä poikaa, jotka myös häiriköivät tunnilla nimettiin myös kiusaajiksi. Myös hajaääniä annettiin.

☒Yksi poika saa 12 ääntä ja hän on myös itse sitä mieltä, että kiusaa, yksi poika saa yhdeksän ääntä ja kaksi poikaa molemmat kuusi ääntä. Toisen yksin välitunnilla jäävän pojan äänet ovat vähentyneet kolmeen.

12. Luokassa on riitaa. Ketkä riitelevät?

*Lähes samat pojat, jotka kiusaavat myös riitelevät. Tässä kohdassa myös opettaja oli mainittu riitelijänä. Joku mainitsi myös itsensä.

☒Tunnin alussa kiusaavat pojat myös riitelevät eniten luokassa. Yksi on tässä ylitse muiden viidellatoista äänellä, joista yksi on hänen omansa. Yhtään tyttöä ei nimetty riitelijäksi.

13. On suunniteltu kiva leikki välitunniksi. Kuka leikin on keksinyt?

*Välitunti leikin keksijöitä on useampia, yksi poika sai viisi ääntä, yksi tyttö kolme ääntä, kaksi tyttöä kaksi ääntä ja yksi poika kaksi ääntä.

☒Välituntileikin keksijöitä on edelleen useampia, mutta eniten ääniä saanut poika on nyt vaihtunut yhdeksi kiusaajista/riitelijöistä.

14. Kenelle luokallasi kerrot huolesi?

*Kaksi poikaa ei nimennyt ketään, jolle kertoisivat huolensa, muuten kaikki nimesivät jonkun ja yksi tyttö ja kaksi poikaa saivat useampia ääniä. Suurin osa tytöistä kertoo toisille tytöille, osa pojista sekä tytöille että pojille.

☒Viisi poikaa ei kerro huolistaan kenellekään luokan oppilaista. Tytöt kertovat toisilleen, pojat kertovat pojille ja kahdelle tytölle huolistaan.

15. Opettaja kertoo suunnittelevansa luokan jakamista ryhmiin. Jokaiseen ryhmään tulee 4 oppilasta. Kirjoita ketä toivoisit ryhmääsi.

*Tytöt haluavat muodostaa ryhmän toisten tyttöjen ja rauhallisten poikien kanssa. Kolme poikaa ja yksi tyttö haluttiin useampaan ryhmään. Kaikki haluttiin johonkin ryhmään.

☒Yksi tytöistä ja kaksi pojista halutaan useampaan eri ryhmään. Kahta poikaa ei haluttu mihinkään ryhmään. Yksi pojista ei tiennyt ketä haluaisi ryhmäänsä.

Oppilaiden palaute

Palaute 7.luokan toimintatuokioista 20.5.2011

1. Mielestäni toimintatuokiot olivat __ tarpeellisia
__ ei niin tarpeellisia
__ tarpeettomia

Miksi? _____
_____
_____

2. Miten luokkanne yhteishenki on mielestäsi muuttunut toimintatuokioiden ryhmäytymistehtävien ansiosta?

_____
_____

3. Mainitse toimintatuokioista neljä vahvimmin mieleesi jäänyttä asiaa.
4. Mitä mieltä olet tiloista, joissa toimintatuokioita pidettiin (luokat, sali, nuorisotalo)?

_____
_____
_____
_____

5. Mitä asioita olisit vielä halunnut käsitellä toimintatuokioissa?

_____
_____
_____

6. Tarvitaanko toimintatuokioita vielä jatkossakin 8. ja 9. luokalla?

_____
_____
_____

7. Minkälaisia terveisiä haluat lähettää toimintatuokioiden järjestäjälle?

_____
_____
_____

Opettajien palaute

Opettajien palaute 7.luokan toimintatuokioista 23.5.2011

7. luokalle järjestettiin kevään 2011 aikana yksitoista toimintatuokiotuntia, joista yksi oli kaksoistunti nuorisotalolla ja yksi kerta yökoulua Susiniemessä.

Toimintatuokioiden tavoitteena oli vahvistaa ryhmän yhteen kuulumista, tukea hyvää vuotovaikutusta, opetella itsetuntemusta sekä omien tunteiden tunnistamista ja luoda mielikuvia tulevaisuudesta.

Tuokiot järjestettiin eri opettajien/aineiden tunneilla ja opettajat osallistuivat toimintatuokioiden ohjelmaan.

1. Olen osallistunut toimintatuokioiden ohjelmaan ____
2. Miten kuvaisit 7. luokkaa?

---

3. Miten 7. luokan käyttäytyminen on muuttunut kevään 2011 aikana?

---

4. Millainen vaikutus toimintatuokioilla on mielestäsi ollut 7. luokan toimintaan?

---

5. Tulisiko toimintatuokioita jatkaa tälle ryhmälle 8. ja 9.luokalla?
